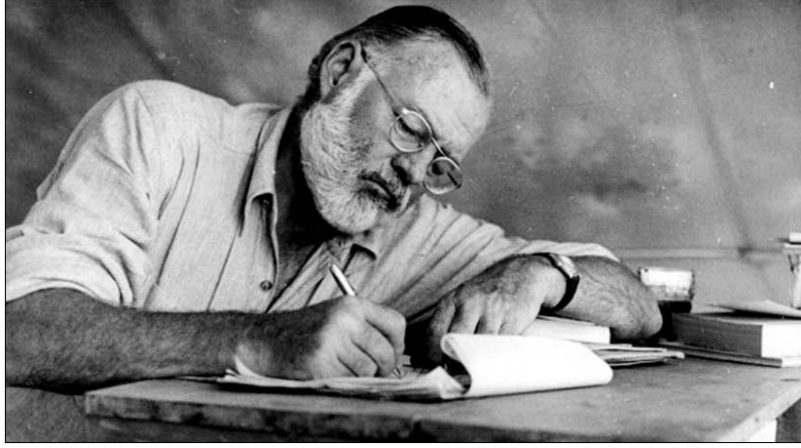

◆ Ə d ə b i t a l e l ə r

Ernest Hemingway və qadınları

“Yaxşı kitab yazması üçün Ernestə yeni arvad lazımdır”.

Skott Fiscerald

Ouk-Park şəhərciyində güzəran keçirən gənc həkim Klarens Heminqvey qonşu qızı Qreysə aşiq idi. Qız tibb kollecini bitirmişdi, amma arzusu müğəni olmaq, dünyanı fəth etmək idi. Nəticədə isə, o, əyalət həkimi Klarens Heminqveyin həyat yoldaşı olmuş və taleyi ilə barışmışdı. 1899-cu ildə dünyaya gələn Ernest ailənin ikinci uşağıydı. Klarens təbiət vurğunu idi, oğluna da bu sevgini aşılarmışdı. Hələ 3 yaşında olanda Ernest atasıyla balıq ovuna gedir və artıq ağacların, çiçəklərin, quşların, heyvanların “dilini” bilirdi. Ernest kitabları da sevirdi. Xüsusilə Darvinin araşdırmalarını və tarixi əsərləri mütaliə edirdi.

Ernest sağlam və güclü idi, sevdiyi boksla məşğul olmağına heç nə mane ola bilməzdi. Sonralar o, belə deyəcəkdi: “Boks mənə çox şey öyrətdi; məsələn, yıxıldıqdan sonra da yenidən hücumla hazır olmağı”. Ernestin adını babasının şərəfinə qoymuşdular, amma o, öz adını sevmirdi. Onun fikrincə, bu, burjua adına oxşayırdı. Ernestin barışmadığı çox şeylər vardı. Məsələn, anası kimi əyalət həyatına alışmaq və taleyinə boyun əymək istəmirdi. Halbuki, valideynlərinin fikrincə, o, məktəbi bitirəndən sonra mütləq universitetdə oxumalı, evlənməli və münasib iş tapıb həmişəlik bu kiçik şəhərdə məskən salmalıydı. Amma belə sakit, adi həyat Ernesti cəlb etmirdi. O, həyatı dolu-dolu yaşamaq, döyüşmək, əylənmək, dünyanı fəth etmək istəyirdi. Okeanın o tayında 3 il idi ki, Birinci Dünya müharibəsi gedirdi. Ernestin nəzərində müharibə əyləncədən başqa bir şey deyildi. Belə bir “əyləncə” olan yerdə hansı universitetdən söhbət gedə bilərdi? O, hər hansı bir yerə getməyə hazır idi, tək burdan uzaq olsun!

Müharibədə

Ernest dayısının köməyi ilə Kanzas-Sitidə, yerli qəzetlərin birinə işə düzəlir. Kriminal hadisələr onu daha çox cəlb edirdi. Müşahidə etdikləri sonralar əsərlərində ona çox gərək olacaqdı. Enerjisi aşırı-şaşırdı. Dostları xatırlayır ki, makinada yazanda onun barmaqlarını görmək olmurdu, fikirlərini yazıb çatdırmağa iki əl "azlıq edirdi".

Bununla belə, müharibəyə getmək fikri Ernesti rahat buraxmırdı. Gözlərində problem olduğu üçün komissarlıq onun istəyini rədd etsə də, Qırmızı Xaç Cəmiyyətindən İtaliya cəbhəsinə getməyə razılıq ala bilər. Ernest "Çikaqo" gəmisi ilə Avropaya yola düşür. Sərnişinlər alman sualtı qayıqlarının hücumundan ehtiyat edirdilər, o isə göyertədə durub gözləyirdi ki, düşmən qayıqları nə vaxt suyun üzünə çıxacaq. Gəmi sağ-salamat mənzil başına çatanda o, dilxor olmuşdu və elə hey düşünürdü ki, ona kələk gəliblər. Halbuki, o, macərə arzusunda idi.

Nəhayət, gənc macəraçı arzuladığı cəbhə həyatına qovuşa bilir. O, səngərlərə yemək və siqaret daşıyırdı. Güllələr yağış kimi yağdı, o isə zarafatından qalmır və lovğalanırdı ki, güllələr ona heç nə edə bilməz. Amma 8 iyul 1918-ci ildə belə bir hadisə baş verir. O, adəti üzrə, velosipedlə səngərlərə şokalad və siqaret daşdığı vaxt avstriyalılar qəfildən atəş açırlar. Ernestin yanındakı əsgərlər həlak olur, o isə huşunu itirir. Özünə gələndə bir az aralıda italyan snayperçinin vurulduğunu görür. Sürünə-sürünə yoldaşının olduğu yerə gedir və onu çiyinə atıb geriye, səngərə qayıdanda yenidən güllə yağışına tutulur. Ernest ayağından güllə yarası alır və Milana, hospitala göndərilir.

Ağrılar gecə-gündüz ona rahatlıq vermirdi. Amma Ernest əvvəl-axır ağrılarına elə öyrəşir ki, sağalandan sonra özünü nəsə qeyri-təbii hiss edir. Bu vaxt artıq müharibə başa çatır. Heminquey İtaliyanın "İgidliyə görə" gümüş medalıyla təltif edilir. Sonralar yazıçı deyəcəkdi: "Mən müharibəyə gedəndə lap axmaq olmuşam, orda dava gedir, qan su yerinə axırdı, mən isə hələ də elə bilirdim ki, biz avstriyalılarla yarışan iki idman komandasıyıq".

Heminqueyin "Aysberq üslubu"

Heminqueyə görə, yazıçı, hər şeydən əvvəl, yaxşı müşahidəçi olmalı idi: "Can verən adamın böyür başında belə, nə qədər ağır olursa - olsun, heç bir kiçik detallı nəzərdən qaçırmaq olmaz". Bu fikirlərdən məşhur "Aysberq üslubu" doğmuşdu. Əsərlərinin birində qadın və kişi barda oturub hansısa əhəmiyyətsiz şeylərdən danışirlar, ancaq səsin titrəyişindən, hansısa ötəri söz, ya jestdən sezilir ki, hər ikisi böyük faciə yaşayır.

Tükürpədicə səssizliyi Ernest Heminqueyin "Okeandakı adalar" əsərində də duymaq olur. Heminqueyin qəhrəmanı Tomas Hadson - rəssamdır, təbiətlə harmoniyada olmaq üçün okeandakı adada yaşayır. Hər yay tətildə oğlanları adaya dincəlməyə gəlir. Romanın birinci hissəsi şən, sevimli üç oğlanın macəralarıyla yadda qalır. İkinci hissədə artıq uşaqlar yoxdur, onlar həlak olublar. Bütün roman boyunca ən əziz varlıqlarını - övladlarını itirmiş Tomas Hadsonun ağrısını duyuruq, amma bu kədər üzde deyil, səthin görünməyən tərəfindədir. Bu hisslər, istər-istəməz, oxucunu ağrının lap dərinliyinə çəkib aparır və iliyinə qədər sarsıdır. Qəhrəman özü bu barədə bir kəlmə də danışmır. Qəhrəmanı Tomas Hadson kimi,

Heminquey də dörd dəfə evlənmişdi. Boşanmaların səbəbkarı, təşəbbüskarı o özüyü və maraqlıdır ki, hər boşanma prosesindən sonra, ən çox o özü əziyyət çəkir, özü-özünü danlayırdı: “Axı onların hər biri qeyri-adi qadın idi”. Amma əsərinin qəhrəmanı Hadson kimi, Heminquey də bunun səbəbini anlamaqda aciz idi... Açıq-aydın görünür ki, bu romanda Heminquey özünü yazıb. Çünki ancaq dahilər belə kədərlənə bilər... Əsərin qəhrəmanı Hadson Heminqueyın bütün kəder və iztirablarının, qorxularının daşıyıcısıdır. Ona görə bu kəder oxucunun yaddaşında unudulmaz izlər qoyur. Folkner deyirdi ki, “mən səslərin səssizliyinə üstünlük verirəm; sözlərlə yaradılmış obraz isə, sükutun içində mövcud olur”. Heminqueyın səssiz kədəri kimi...

İlk göz ovu

Heminqueyın ilk dəfə evlilik təklif etdiyi qadın onu rədd etmişdi. 1918-ci ildə müharibədə dostunu xilas edərkən yaralanmış Ernest müalicəyə göndərildiyi hospitalda tibb bacısı Aqnessə aşiq olmuşdu. Alman mühacirinin qızı Aqness fon Kurovski ondan yaşca böyük idi, 26 yaşındaydı. Qənirsiz gözəlliyə malik bu qıza aşiq olan çılğın Ernest onunla dərhal evlənmək istəyirdi. Tibb bacısı məzəli həmyerlisinin məktublarını maraqla oxuyur, iltifatlarını xoş qarşılayır, amma evlənmək təklifini qəbul etmirdi.

Adətən, Aqness gecələr növbə çəkirdi, Ernestin başını qatmaq və ağrılarını azaltmaq istəyirdi. Onlar bir-birlərinə uşaqlıq xatirələrini danışır, kiçikli-böyüklü sirlərini bölüşürdülər. Aqness başqa mərtəbədə növbədə olanda Ernest ona məktub yazır və tibb bacılarının biriylə göndərirdi.

Aqness də ona qarşı laqeyd deyildi. 18 oktyabr 1918-ci ildəki məktubundan:

“Ernest, mənim əzizim! Bu gün mən sənın məktubunu aldım və o mənə çox xoş gəldi. Mənə elə gəlir, hər bir qız ona necə füsunkar olduğunu və onsuz yaşaya bilməyəcəyini söyləyən belə bir kişinin həyatında olmasını istərdi. Sən mənə bütün bunları deyəndə mən az qala ağılımı itirirəm. Uğurlar sənə, mənim əzizim. Məni və səni sevdiyimi unutma. Aqness”.

21 oktyabr: “Dünən və bu gün sənın daha iki məktubunu aldım. Əsl bayramdır! Mən səni getdikcə daha çox sevirəm...”

27 oktyabr: “Erni, əzizim, dəhşətli dərəcədə yanımda olmanı və söhbət etməyimizi istəyirəm”.

“Mən heç vaxt heç kim üçün belə sızıldamamışam və heç vaxt düşünməzdim ki, hər şeyi belə açıq və səmimi yazı bilərəm. Aqqi”.

Amma ayrılıq məqamı gəlib çatır. Aqness fon Kurovski anlayır ki, onların gələcəyi yoxdur. 7 mart 1919-cu ildə Ernestə belə bir məktub yazır: “Sən əvvəlki kimi mənim xoşuma gəlirsən. Amma mənim hisslərim aşiq qadıncıdan çox, sevən ananın hisslərinə bənzəyir. Bəlkə də nə vaxtsa sən məni bağışladın... Amma indi və həmişə mən sənın üçün yaşlı qadın olacağam... Ümidvaram, sən bütün bunları yaxşıca götür-qoy edəndən sonra məni bağışlayarsan və özünə gözəl bir məşğuliyət tapıb hamıya sübut edə bilərsən ki, əslində, qeyri-adi insansan. Həmişə sənə rəğbət duyan rəfiqən Aqness”.

Aqness uzun bir ömür yaşadı, xoşbəxt çağları da oldu, bədbəxt anları da. Amma son günlərinə qədər Heminqueyın bir vaxtlar ona yazdığı məktubları qoruyub hişf etdi. Onların sayı 52-dən çox idi.

Heminquey “Əlvida silah!” romanında Aqnessi Katrin obrazında canlandırır.

İlk evlilik

Ernest Heminqueyin ilk arvadı Elizabet Hedli Riçardson olub. Hedli də ondan 8 yaş böyük idi. Taleyı kədərli idi Hedlinin. Anası erkən ölmüş, atası isə intihar etmişdi.

Elizabetin köməyilə Heminquey Aqness əzabından xilas olur. Bir ildən sonra onlar evlənib 1921-ci ildə Parisə köçürlər. “Həmişəlik səninlə olacaq bayram” romanı yazıçının həyatının Paris yaşantılarını canlandırır. 1923-cü ildə Cek Hedli Nikanor doğulur. İstedadlı pianoçu olan Elizabet həm də yaxşı həyat yoldaşı və gözəl ana idi. Ailənin bəzi dostları hesab edirdilər ki, o, hökmlü ərinə həddindən artıq tabedir.

“Okeandakı adalar” əsərində yazıçının Paris həyatından bəzi fraqmentləri görmək olar. Məsələn, gənc ailənin körpə oğlanlarının beşiyi başında sevimli pişikləri “keşik çəkir” və onlar (ata-ana) yatmış balacanı pişiyə “etibar edib” gecə yarıya qədər kafedə oturaraq səssizlikdən zövq alırlar... Heminquey, demək olar ki, əsərlərini kafedə yazırdı: “Mən bir franka qəhvə sifariş edir və gecəyə qədər orda oturub yazırdım”, - deyə yazıçı sonralar danışdı. Gənc ailə Parisdə ehtiyac içində yaşayırdı, amma yazıçının öz prinsipi vardı: “Əgər yaxşı nahar etmək üçün roman yazmaq istəsəm, qoy lənətə gəlim”.

Parisdə Heminquey at yarışlarında iştirak edir, boksla məşğul olur, “Rotonda” kafesində əsərlər yazır və öz arvadını sevirdi. Hedli tələbkar deyildi, şıq və rahat həyatın xəyalını qurmurdu. Bütün istəyi sevdiyi insanın yanında olmaq idi. Ernestlə bərabər bütün Parisi pay-piyada gəzib-dolaşırdılar. Heminquey digər qadına - Polina Pfayferə rast gələnə qədər Hedli onun üçün ideal qadın idi.

Polina

Amerika yazıçısı Skott Fiscerald deyirdi: “Yaxşı kitab yazması üçün Ernestə yeni arvad lazımdır”. Heminqueyin dostu Malkom Kauli isə qeyd edirdi ki, onun aşiqliyi qocaman şam ağacının ətrafındakı balaca meşəliyi məhv edərək parçalanmasına bənzəyir. Həm də onda puritan damarı var, bu da onu kokteyl vaxtı mazaqlaşmaqdan çəkindirir. O, aşiq olduğu qadınla dərhal evlənmək istəyir”.

30 yaşlı Polina Pfayfer imkanlı ailədən idi, o, “Voq” jurnalına işləməyə gəlmişdi. Ağillı, hazırcavab idi. Ernestlə ortağ dostlarının sayəsində tanış olmuş və ilk baxışdan ona vurulmuşdu. Heminquey də ona biganə deyildi.

Ernestin Polinayla eşq macərası yaşadığını öyrənən Hedli sarsılır, ərindən xahiş edir ki, hisslərini sınamaq üçün 3 ay müddətinə Polinadan ayrılınsın. Ernest belə də edir. Amma ayrı qaldıqları 3 ayda onların məhəbbətləri daha da alovlanır.

Ernest əzab çəkir, intihar haqqında düşünürdü. Nəhayət, göz yaşları içində Hedlinin əşyalarını maşına yığır və onu başqa bir mənzilə köçürür. Hedli özünü ləyaqətlə aparır, balaca Cekə isə izah edir ki, atası Polinayla bir-birlərini sevirlər. Bir neçə aydan sonra onlar boşanırlar.

Xoşbəxtlikdən, çox çəkmir ki, Hedli amerikalı jurnalist Pol Maurerlə tanış olur. Maurerlə evlənən Hedli keçmiş əri Ernestlə dost münasibətlərini saxlayır, Cek isə tez-tez atasıyla görüşür. Heminquey Hedli Pol ilə uzun, xoşbəxt bir ömür yaşayır və 1979-cu ildə, 89 yaşında vəfat edir.

Ernest Polinayla Paris katolik kilsəsində nikah bağlayır (1918-ci ildə o, İtaliyada katolikliyi qəbul etmişdi), bal ayını da bir balıqçı kəndində keçirirlər.

Polina ərinə dəlicəsinə sevir və durmadan təkrar edirdi ki, onlar bir-birləri üçün yaranıblar. 1928-ci ildə Patrik adlı oğlanları dünyaya gəlir. Ernest oğlanlarını çox sevir, onlarla çox vaxt keçirir, balıq ovuna aparırdı. Yeri gəlmişkən, Heminqueyın böyük oğlu, 2000-ci ildə vəfat edən Cek bir müddət Ayda-xo ştatında balıqçılıq və ovçuluq üzrə idarə müdiri kimi çalışmışdı. O, təbiətin qayğısına elə məhəbbətlə qalırdı ki, qubernatorun göstərişiyə ştatda indiyə kimi də onun ad gününü ətraf mühitin müdafiəsi günü kimi qeyd edirlər.

Gözəl və çılğın qadın Ceyn

Ernest Heminqueyın atası şəkərli diabetdən əziyyət çəkirdi, üstəlik, Floridada sərmayə qoyduğu xeyli pul əlindən çıxmışdı. Problemlərdən xilas olmaq üçün o, başına güllə sıxaraq intihar edir. Ernestin fikrincə, ancaq qorxaqlar həyatdan bu cür gedə bilərdi. O, hər şeydə anasını günahlandırır. Əgər anası bu qədər hökmlü və diktator olmasaydı, bəlkə də... Bununla belə, Ernest bu barədə çox düşünməməyə çalışırdı, çünki qara fikirlər onun əsər yazmasına mane ola bilərdi.

1931-ci ildə Heminquey cütliyü Florida adasında - Kui Uestdə ev alır. Onlar qız övladı arzusundaydılar, amma payızda Qreqori doğulur. İlk nikahıyla birgə Heminqueyın Paris yaşantıları da arxada qalır. İndi Ernestin sevimli məkanları Kui Uest, şəxsi yaxtasında balıq tutmağa getdiyi Vayominqe və Kuba idi.

1933-cü ildə Heminquey Polinayla safaridə Keniyaya yola düşürlər. Məşhur Serenqeti vadilərində şir və kərgədan ovlayırlar. Heminquey Keniyada dizenteriyaya yoluxsa da, ər-arvad evə ruh yüksəkliyi ilə qayıdırlar. Artıq Heminqueyın evi turist məkanına çevrilmişdi. Yazıçının şöhrəti getdikcə artırdı.

Heminqueyi Kubaya cəlb edən yalnız balıq ovu deyildi. "Pan Amerikan" aviaşirkətinin Havana şöbəsinin müdiri Meysonun gözəl və ərinə heç də bağlı olmayan Ceyn adlı həyat yoldaşı vardı. Yarım əsr sonra, 4 ərinə dəfn etmiş və insult keçirmiş Ceyn deyirdi ki, onlar Heminqueylə evlənməyə hazırlaşdılar. Amma bu, çox güman ki, doğru deyildi. Heminquey xoşbəxt, sağlam, qaya kimi etibarlı qadınlara üstünlük verirdi.

Heminqueyın 1936-cı ildə çap olunan "Klimancaronun qarı" hekayəsi ona böyük uğur gətirir. Amma o, ruhən özünü yaxşı hiss etmirdi; qorxurdu ki, istedadını itirər, ona elə gəlirdi ki, çox az yazır. Yuxusuzluqdan əziyyət çəkirdi, eyforiya halı birdən-birə depressiya ilə əvəz olunurdu. Görünür, o, bunda şüuraltı olaraq həyat yoldaşını günahlandırır. Çünki "Qar" hekayəsində onun qəhrəmanı da varlı və erköyün arvadının onun istedadını məhv etdiyini düşünürdü, sonda isə həmin qəhrəman - yazıçı Uoldon Afrika-da qanqrenadan ölürdü.

Ona görə yeni qadının Heminqueyin həyatına gəlişini təsadüfi saymaq olmazdı.

Marta Helxornla tanışlıq

1936-cı ilin Milad bayramında 27 yaşlı jurnalist Marta anası və qardaşıyla Floridaya dincəlməyə gəlir. O, Heminqueyin əsərlərində təsvir etməyi xoşladığı qadınlar kimiydi- cəsarətli, müstəqil, ağıllı və sevgi dolu. Marta eləcə də sosial bərabərsizlik uğrunda mücadilə edən, liberal əqidəli bir qadın idi, yoxsullar üçün yazdığı kitab ona böyük şöhrət gətirmişdi. Prezidentin həyat yoldaşı Eleonora ilə dostluq münasibətləri vardı.

Helxornlar təsadüfən Heminqueyin pivə içdiyi bara gəlirlər. Bir neçə dəqiqədən sonra Heminquey və Marta artıq tanış olurlar. (Bəzi versiyalara görə, Marta ilə yazıçının tanışlığı təsadüfi deyildi, qadın özü Heminqueylə tanışlıq yaratmaq üçün Floridaya gəlmişdi).

Amerika ziyalılarının "Sol cəbhə" adlı toplumu Heminqueyi siyasətdən və sosial problemlərdən yazmadığına görə qınayırdı. Onların təzyiqi yazıçının öz istəyi ilə üst-üstə düşürdü. 1936-cı ildə İspaniyada vətəndaş müharibəsi başlayanda Heminquey müxbir kimi müqavilə imzalayır və Madridə yola düşür. Polina da onunla getmək istəyir, amma yazıçı onun evdə qalması üçün israr edir. Heminqueyin təkid etməyinin səbəbi vardı. Belə ki, Madriddə onu Marta ilə görüş gözləyirdi.

Ernestin Marta ilə eşq macərası başlayır. Cəbhə xətti onların qaldığı mehmanxananın bir kilometrliyindən keçirdi. Bir dəfə Heminquey qısqanclıqdan Martanın otağını arxadan qıfillamışdı, atışma başlayanda qadın sığınacaqqa qaça bilməmişdi... Onlar birlikdə cəbhəni dolaşırdılar, Heminquey onu general Lukaç və komissar Reqlerlə tanış etmişdi.

1937-ci ilin payızında onlar yenidən Madriddə görüşürlər. 1938-ci ildə isə ora yenidən iki dəfə gedirlər. Cəbhəyanı Madrid mehmanxanasındaki eşq macərası Heminqueyin "Beşinci sütun" pyesində öz əksini tapır. Heminquey pyesdə özünü təlxək və maymaq kimi göstərən cəsur kəşfiyyatçı Filippdir, Marta isə, yazıçının yüngülvari kinayəylə təsvir etdiyi jurnalist Doroti Brices.

Heminqueyin Marta ilə eşq macərəsindən xəbər tutan Polina özünü evvandan atacağı ilə hədələyirdi.

1940-cı ilin qışında Heminquey Polinadan rəsmən boşanır və Marta ilə evlənir. Bu ərəfədə "Əcəl zəngi" əsəri çıxır və bestseller olur. Əsər əsasında Hari Kuper və İnqrid Berqmanın baş rollarda oynadığı film çəkilir. Heminquey şöhrət içində üzür. Amma ərinin həyat tərzi - ətrafındakı hayküy, içki, ziyafətlər Martanın qəti ürəyincə deyildi. Heminqueyin sevimli məşğuliyyətləri olan boks, korrida, cıdır yarışları teatr və kinonu sevən Martanın zövqüylə üst-üstə düşmürdü.

1941-ci ildə onlar silahlı atışmaların olduğu Çinə gedirlər. Marta "Kolerz" jurnalının müxbiri kimi fəaliyyət göstərirdi. Çan Kay Şinin qoşunlarının cəbhəsinə gedib çatana qədər xeyli əzab-əziyyətə qatlaşırlar. Heminquey istəyirdi ki, həyat yoldaşı öz məqalələrini "Heminquey" imzasıyla yazsın. Marta isə nə çılğınlığından vaz keçir, nə də öz qızlıq soyadından imtina edirdi. Beləliklə, aralarında narazılıqlar başlayır.

"Əcəl zəngi"nin uğurundan sonra müharibə mövzusu Heminqueyi özünə çəkirdi. Ona görə İkinci Dünya müharibəsinə də laqeyd qala bilmir, yenidən jurnalist kimi Londona gedir. 1941-1943-cü illərdə isə o, Kubada nasist

casuslarına qarşı əks-kəşfiyyat təşkil edir və öz katerində Qərrib dənizində alman sualtı qayıqlarının "ovuna çıxır".

Meri

Marta Londona gəlib çıxana qədər artıq Heminquey jurnalist Meri Uelşlə tanış olmağa macal tapmışdı. Meşəbəyi qızı Meri öz gücüylə böyük jurnalistikada özünə yol açmışdı. Artıq üçüncü görüşdə Heminquey Meriyə evlilik təklif edir. Onları birlikdə gören Marta elan edir ki, artıq nikahlarını qoruyub saxlamağa gücü qalmayıb.

İkinci cəbhənin açılışı günü, ər-arvad Normandiyanın sahilində olublar, amma bir-birindən xeyli aralı. Heminquey körpünün üstündə kapitanla yanaşı durubmuş, Marta isə sanitar gəmisindən düşüb yaralılara kömək edirmiş.

1944-cü ilin avqustunda Paris azad edildikdən sonra Heminquey oraya Meri ilə birlikdə gəlir. O, fransızların müqavimət qrupuna rəhbərlik edirdi.

Meriyə qaldığı otel otağında şampan su yerinə axırdı. Oğlu Patrikə məktubunda yazırdı: "Bu qadının arzusu həmişəlik mənim yanımda olmaqdır və istəyir ki, ailədə tək bir yazıçı olsun". Heminquey tezliklə Meriyə başa salır ki, ailədə nəinki bir yazıçı, eləcə də bir başçı olmalıdır. Ərinin hərbi tanışlarının sərxoşluğuna və ədəbsizliyinə etirazını bildirəndə isə, Heminquey ona şillə vurur. Gündəliyində Meri yazırdı ki, Ernestin hansısa qadını xoşbəxt edə biləcəyinə inanmır.

Müharibə qurtarır, 1945-ci ilin yazında Meri Ernestin Kubadakı evinə gəlir. Gördükləri onu dəhşətə gətirir. Malikanədə 13 nökrin olduğuna baxmayaraq (onların 4-ü bağban idi), hər yer sınıq-salxaq idi, evdə 20 pişik yaşayırdı, hovuz su əvəzinə xlorla doldurulmuşdu. Parisdə səhərdən axşama qədər şampan şərabı içməyə adət etmiş Heminquey

Londonda keçirdiyi qəzadan sonra tam sağalmamışdı, tez-tez başı ağrıyır, yaddaşını itirirdi.

Martayla boşandıqdan sonra, Kuba qanunlarına görə, Heminquey onun bütün əmlakına sahib ola bilərdi, çünki Marta onu tərk etdiyini elan etmişdi. Ernest hətta onu çap makinasını, bankdakı 500 dollarını, özünün aldığı yeganə hədiyyəni - Martanın ova gedəndə istifadə etdiyi tüfəngi də özünə götürür. Əlbəttə, Martanın büllur və farfor qablarını onun özünə yollayır, amma qablar elə səlqişsiz qablaşdırılıbmış ki, yolda qırılır. Martayla nikahını özünün ən böyük səhvi adlandıran Heminquey onunla bir daha görüşmür. Hərçənd həmişə etiraf edirdi ki, o, dişi şir kimi cəsur idi və onun oğlanlarıyla yaxşı yola gedirdi.

1946-cı ilin yazında Heminquey Meriylə evlənir. Merinin xoşbəxt olacaqlarına gümanı az idi, amma onu ərinə sıx tellərlə bağlayan bir hadisə baş verir. Pataloji hamiləlik zamanı Meri çoxlu qan itirir, hətta həkimlər də ümidlərini kəsir. Amma Ernest təslim olmur, qanköçürməyə özü rəhbərlik edir və arvadının həyatını xilas edir. Həyatı üçün ərinə borclu olan Meri həmişəlik ona minnətdarlıq hissi duyur.

Sonuncu məhəbbət

Heminqueyin birinci məhəbbəti kimi, sonuncusu da platonik idi. 1948-ci ildə İtaliyaya səfəri zamanı Adriana İvançiç adlı bir qadınla tanış olur. Adriana 200 il əvvəl Macarıstanda məskunlaşmış Dalmatıyalı gəmiçilərin ailəsindən idi. Ernest ona çılğincasına aşiq olur, demək olar ki, hər gün Kubadan ona məktub yazır. “Çayın o tayında, ağacların kölgəsində” romanı işıq üzü görendə heç kim şübhə etmirdi ki, əsərin qəhrəmanı polkovnik Kentvel müəllifin, 19 yaşlı qrafınyə Renata isə Adriananın prototipidir. İstedadlı rəssam olan Adriana kitablara gözəl illüstrasiyalar çəkirdi.

Adriananın qardaşı xidməti təyinatını Kubaya alır. Adriana anası ilə qardaşına baş çəkməyə Havanaya gəlir və üç ay orda qalır. Heminquey xoşbəxtlikdən yerə-göyə sığmırdı, amma başa düşürdü ki, onun Adrianayla gələcəyi yoxdur. İvançiç ailəsi narahat idi ki, qızlarının ətrafında dolaşan şayiələr onun reputasiyasını korlaya bilər. 1952-ci ildə Adriana “Qoca və dəniz” kitabının üz qabığını tərtib etdikdən sonra onların münasibətləri haqqında şayiələr səngimək bilmirdi.

Amma Adriananın taleyi faciəli oldu. 1963-cü ildə o qraf fon Reksə ərə gedir, iki oğlu dünyaya gəlir. 1980-cı ildə memuar yazmağa başladı. 1983-cü ildə 53 yaşında intihar edir.

1951-ci ildə Heminqueyin ikinci arvadı Polina həyatla vidalaşdı. Bir neçə gün öncə o, Los-Ancelesdə yaşayan kiçik oğlu Qreqoriylə bağlı Heminqueyə zəng etmişdi, onun narkotiklə bağlı polislərlə problemi ortaya çıxmışdı. Bu hadisədən üç gün sonra isə qadının təzyiği qalxmış, əməliyyat masasında keçinmişdi.

“Qoca və dəniz”

1953-cü ildə Afrikaya yollanan Heminquey az qala həlak olacaqdı. Orda o özünü qeyri-adi aparırdı; başını keçəl qırxdırır, zənci geyimində, əlində nizə gəzirdi. Heminqueyin uçduğu təyyarə yerə enərkən alışır, yazıçı yanıq yaraları alır. Xəstəxanada spirtli içkilərlə “müalicə olunur”.

1954-cü ildə Nobel mükafatının təqdimatına getmir; həm fiziki, həm də psixoloji cəhətdən hədsiz zəifləmişdi.

Nobel mükafatına layiq görülmüş “Qoca və dəniz” əsərinin qəhrəmanı (qoca Santyaqo) yazıçının o biri əsərlərinin qəhrəmanları kimi tənha deyil, çünki o, özünü nəhəng və gözəl dünyanın bir parçası sayır. Qoca balıqçı dənizi çox sevir və onun haqqında elə danışır, sanki gözəl qadından söhbət açır. O yaşlıdır, heydən düşüb, gözləri də əvvəlki kimi yaxşı görmür. Amma öz gücünə inanır. Budur, 84 gündür ki, qocanın bəxti gətirmir, o, bircə balıq da tuta bilməyib.

85-ci gün qoca Santyaqo dənizə yollanır. Axır ki bəxti gətirir, arzuladığı nəhəng balıq qocanın toruna düşür! Amma onu qayığa qaldırmaq heç də

asan deyil. İnsanla balığın qəribə mübarizəsi gedir. Amma təslim olmaq istəmir. Balıq isə qayığı sahilədən elə hey uzaqlaşdırır. Artıq gecədir. Amma qoca qorxmur. O, fikirləşir ki, insan dənizdə heç vaxt tənha ola bilməz, çünki Ay işığı, buludlar var, okean, onun xırdalı-böyük balıqları və başqa canlıları var... Səhər açılır. Qoca da, nəhəng balıq da səbrlidir; ikisinin də həyata qarşı müqaviməti var, çünki hər ikisi çox illər yaşayıblar. Hər biri o birinin məğlub olacağı anı gözləyir. Qoca düşünür ki, insanı məhv etmək olar, amma ona qalib gəlmək mümkün deyil.

Əsərdə zəif, heydən düşmüş qocanın böyük iradə və əzmini görürük. O, 85 gündür ki, bu balığı gözləyirdi və nəhayət, toruna düşüb və indi heç bir qüvvə onu qocanın əlindən ala bilməz. Hansısa anda balığa, onun gözəlliyinə rəhmi gəlir, hətta ona "dostum" deyir.

Nəhayət, qoca qələbə çalır. Balığı qayığa yükləyir. Amma bir müddətdən sonra köpək balıqlarının hücumuyla üzleşir. Qoca geri çəkilmək fikrində deyil. Çünki həyat ona çox şey öyrədib. Balaca oğlanın göz yaşları da ona çox şey öyrədib. Yaşamaq ciddi işdir. İlk baxışda zəif görünən qocanın, əslində, çox böyük

iradəyə və cəsarətə sahib olması və sona qədər mübarizə aparması insanı valeh edir...

Taleyin gərdişi

1959-cu ildə Heminqueyin 60 yaşı tamam olur. O, psixoloji pozğunluqdan əziyyət çəkirdi. Ona elə gəlirdi ki, Federal Təhqiqatlar Bürosu onu təqib edir, ya da hansısa dostu onu qayalıqdan yıxıb öldürmək istəyir... İş o yerə gəlib çatdı ki, onu elektroşokla müalicə etməyə çalışırlar, amma bu da kömək etmir.

Kubada hakimiyyətə Kastro gələndə Heminqueylər qərara alırlar ki, ABŞ-a köçsünlər. Aydaxo ştatında çıpaq təpələrin arasında qalanı xatırladan bir ev tikdirirlər. Heminquey depressiyaya düşür, ağlayır, yazı bilmədiyindən şikayət edir. Ərinin intihar edəcəyindən qorxan Meri 1961-ci ilin aprelində onu qısamüddətliyə xəstəxanaya yerləşdirir. Bir müddətdən sonra xəstəxanadan çıxan yazıçı intihar planını hamı yuxuda olan vaxt, günəşli bir yay səhəri gerçəkləşdirir. Meri onu qan gölünün içində tapır, yazıçı başını nişan alıbmiş...

Günel NATİQ